

דרכי החיזוק

ארבעה צריכים חיזוק (ברכות לב:) - שיתחזק אדם בהם תמיד בכל כחו (רש"י)

78

שיחה ממרן הגאון רבי גרשון אדלשטיין שליט"א • פרשת ויצא תשע"ג

שיחה שנאמרה לתלמידי הישיבה הגדולה אשדוד תורת דוד

הכרתי משפחה שבזמן שבאים אורחים, מקיימים הכנסת אורחים ומוסרים את מיטותיהם הקבועות למוצת האורחים, ואילו בני המשפחה ישנים על מזרון שמונה על שתי שורות של כיסאות, כדי שיוכלו האורחים לישון על מיטה נוחה ומסודרת, וכך גם עכשיו שנמצאים איתנו בני ישיבה מדרום הארץ, קיימו המשתתפים הקבועים הכנסת אורחים, ופינו את מקומות הישיבה הקבועים עבור האורחים.

יהיה לו ניסיון יותר קשה להתגבר עליו, וכך יוכל לעשות יותר קידוש השם, על ידי שיעמוד בניסיון ויתגבר על היצר הרע.

והיינו כמו שכתוב בנפש החיים (א, ו) כי לפני חטא עץ הדעת, היצר הרע היה מפתה את האדם מבחוץ, שהיה ברור חומר החטא, ופחדו מן החטא כמו שמפחדים להכניס את היד לתוך האש, ולכך הוצרך הנחש לבוא מבחוץ לפתות את חוה, כי היא בעצמה לא היה לה חשק לזה, והרגישה שיש משהו שמפתה ומסית מבחוץ, אבל לאחר החטא נכנס היצר הרע בתוך האדם עצמו, ונעשה כמו טבע שני, שמרגיש כאילו הוא בעצמו רוצה את החטא, ולא היצר הרע מפתה לזה.

ואמרו חז"ל (ב"ב טז, א) כי היצר הרע הוא השטן והוא מלאך המוות, יורד ומתעה ועולה ומרגיז נוטל רשות ונוטל נשמה, והיינו שבתחילה היצר מסית ומפתה את האדם לחטוא, ואחר כך עולה ומקטר עליו בבית דין של מעלה, ולבסוף יורד ליטול את נשמתו. היצר הרע מפתה את האדם להנאות הגוף ותאוות העולם הזה, אבל האדם בטוח שהוא בעצמו רוצה בזה, ואינו מרגיש שהיצר הרע הוא שמפתה אותו מבפנים.

כל רצונות הגוף הם מהיצר הרע ולא מהאדם עצמו, כי האדם עצמו זה הנשמה ולא הגוף, לא הידיים והרגליים וגם לא הלב, ולפעמים בשעת ניתוח מוציאים את הלב ומנשימים אותו ועדיין הוא חי, וכשהנשמה יוצאת מן הגוף נשאר הגוף שלם ואינו חסר כלום, כי האדם זה הנשמה ולא הגוף, והגוף הוא רק לבוש שהנשמה מתלבשת בו, וצריך שהנשמה תנהיג את הגוף, ולא שיעשה כפי מה שהגוף רוצה.

וכשאדם הראשון אכל מעץ הדעת, עשה זאת לשם שמים, מפני שרצה להגדיל הניסיון, שהיצר הרע ייכנס בתוכו, וממילא יהיה ניסיון יותר קשה, ואמנם ידוע בשם הגרי"ס שצריך "להגדיל היראה ולהקטין הניסיון", היינו להוסיף יראת שמים ולהקטין הניסיון כדי שיוכל לעמוד בו, אבל אדם הראשון חשב שיוכל לעמוד גם בניסיון יותר קשה וכמו אברהם אבינו שעמד בניסיונות ונתעלה על ידם, ואכל מעץ הדעת בתור עבירה לשמה (עיין נזיר כג, ב), אבל למעשה טעה בזה וגרם בחטאו מיתה לכל העולם. נמצא שיעקר המיתה באה לעולם על 'חטא' שבשוגג.

ומה שאמרו אין ייסורים בלא 'עוון', יש לפרש כי ייסורים באים על עבירות שאין תשובה מכפרת עליהם, וכפי שמבואר בארבעה חילוקי כפרה (יומא פו, א) שיש עבירות שתשובה מכפרת עליהם או שיום הכיפורים מכפר, אבל חייבי כריתות ומיתות בית דין רק ייסורים מכפרים וממקרים, ומסתבר שכל זה הוא דווקא במזיד, ואילו בשוגג גם תשובה מכפרת ואין צריך ייסורים, לכן אין ייסורים בלא 'עוון', כי רק במזיד יש אופנים שתשובה אינה מספקת עליהם וצריך ייסורים.

והייסורים מביאים לחיזוק האמונה, כפי שראיתי בעיני לפני שנים רבות כשאחד הילדים בבית היה חולה, והלכתי בשבת לקרוא לרופאת ילדים שתבוא לבדוק את הילד, וראיתי שחיללה שבת ובישלה על

"תיראי אותי תיקחי מוסר"

נדבר מה שנוגע לענייני דיומא. "אין פורענות באה לעולם אלא בשביל ישראל שנאמר הכרתי גויים נשמו פינותם החרבתי חוצותם וכתוב אמרתי אך תיראי אותי תיקחי מוסר" (יבמות סג, א). אם יש צרות בעולם, אפילו אצל הגויים במדינות רחוקות, המטרה היא בשביל ישראל שיראו שיש השגחה, ועל ידי זה "תיראי אותי תיקחי מוסר" - תקבלי יראת שמים ותייסרי את עצמך, ומתוך כך יתעוררו ויחזרו בתשובה.

ואם לא מתעוררים מן הפורענות ותולים את הצרות במקרה, על זה כתוב בפרשת התוכחה (ויקרא כו) אם תלכו עימי בקרי והלכתי עמכם בחמת קרי, היינו שזה גורם למצב גרוע יותר של פורענות ח"ו, ופרשת התוכחה נאמרה לכלל ישראל, אם בחוקותי תלכו ואת מצוותי תשמרו אזי תזכו לכל הברכות המובטחות בתורה, אבל אם מתרחקים מן התורה באים לידי כפירה וחושבים שהפורענות במקרה, ואפילו הפורענות שבתוך כלל ישראל אינה משפיעה.

ורבינו יונה בשערי תשובה (ב, ב) מביא את הפסוק "ותלהטהו מסביב ולא ידע ותבער בו ולא ישים על לבי", בתחילה יש פורענות 'מסביב' במדינות העולם, אבל זה לא מספיק, 'ולא ידע' - לא מתעוררים לתיקון המעשים, וכמו שכתוב (ישעיה א, ג) "ישראל לא ידע עמי לא התבונן", ואם לא מתעוררים לתשובה אזי 'ותבער בו' - האש שורפת כבר בו בתוכו, בתוך אלו שאינם מבינים, אך עדיין 'ולא ישים על לבי' - לא שמים לב להתבונן ולחזור בתשובה.

וכן גם היום יש הרבה צרות ופורענות בעולם, בתקופה האחרונה הייתה סופה וסערה גדולה במדינות אמריקה, שזהו כמו שכתוב (תהלים קמח, ח) "רוח סערה עושה דברו", ויש כאלו שזה לא השפיע עליהם לחזור בתשובה, וכן יש מלחמות שיטפונות ורעידות אדמה בכל העולם, והיום שיש תקשורת יודעים יותר ממה שידעו פעם, וכיון שלא מתעוררים מן הפורענות, הגיעו הצרות לארץ הקודש וכמו שכתוב "ותבער בו", ואם לא שמים על לב זהו דבר חמור מאד.

לכן חובתנו בשעה זו לשים לב ולהתבונן שכל הצרות בהשגחה, וכמו שאמרו חז"ל (שבת נה, א) אין מיתה בלא חטא ואין ייסורים בלא עוון. והנה המפרשים שם עמדו על שינוי הלשון, מדוע אמרו אין מיתה בלא 'חטא' ואין ייסורים בלא 'עוון', ומדוע לא להיפך אין ייסורים בלא חטא או אין מיתה בלא עוון? והתוספות שם כתבו כי מיתה באה אף על חטא שבשוגג, ואילו ייסורים באים רק על עוון שבמזיד.

ויש לפרש אין מיתה בלא 'חטא', היינו כמו שמצינו בחטא עץ הדעת שגרם מיתה לכל העולם, ושם היה החטא בשוגג וכפי שביאר מו"ר הגה"צ ראי"א דסלר זצ"ל (נדפס במכתב מאליהו ח"ב עמ' 146) בשם האר"י ז"ל שאדם הראשון בחטא בעץ הדעת הייתה כוונתו לשם שמים, מפני שחשב שעל ידי החטא יתחזק היצר הרע, וממילא מכאן ולהבא

הפרימוס בשבת, ואף על פי כן בפעם אחרת כשבנה היה חולה, שלחה נרות לבית הכנסת לרפואתו, מפני שהייסורים לחיזוק האמונה, וכיון שידעה שיש מצוה לתת נרות לבית הכנסת, עשתה כן לרפואת בנה.

אהבת העולם הבא

והנוגע לנו למעשה, צריכים לדעת שיש שני דרכים, עולם הזה ועולם הבא, וכתוב בחובות הלבבות (שער חשבון הנפש פ"ג) כי אהבת העולם הזה ואהבת העולם הבא סותרים זה לזה, ומי שאוהב עולם הזה ונמשך אחר הנאות העולם הזה, לא שייך שתהיה אצלו אהבת העולם הבא, וכל אחד יחשוב מה העיקר אצלו, אם העולם הזה או העולם הבא.

והנה צדיקים מחשיבים את העולם הבא, ורשעים מחשיבים יותר את העולם הזה, והרשעים כיון שהם רוצים עולם הזה ואינם מחשיבים את העולם הבא, לכן מן השמים נותנים להם שכר המצוות בעולם הזה, אבל הצדיקים, כיון שמחשיבים יותר את העולם הבא, ומוותרים על עולם הזה בשביל העולם הבא, כשיש להם חטאים נותנים להם ייסורים בעולם הזה, כדי שלא יהיה להם גיהנום בעולם הבא, ועדיף לסבול ייסורים בעולם הזה במקום ייסורי גיהנום איומים בעולם הבא.

וכבר אמרו (ברכות נו, ב) כי אש הגיהנום הוא פי ששים מאש שלנו, ומי יכול להכניס אצבעו בתוך האש? כל שכן באש של גיהנום, ויתירה מכך הרי בייסורי גיהנום הנפש סובלת ולא הגוף, וייסורי הנפש קשים לאין ערוך מייסורי הגוף, כי הגוף אינו עומד בייסורים גדולים מאד ומת מרוב ייסורים, אבל הנפש היא נצחית ועומדת גם בייסורים הקשים ביותר, וסובלת ייסורים ועדיין קיימת, אם כן עדיף לסבול ייסורים קלים בעולם הזה, ולא אש של גיהנום בעולם הבא שהיא פי ששים, וייסורים כאלו שהנפש סובלת וקיימת.

ואמנם כדאי לנפש לסבול ייסורי גיהנום כדי להיכנס אחר כך לגן עדן, וכמו שמצינו בגמרא (חגיגה טו, ב) על אלישע בן אבויה, הוא אחר, שהיה רבו של רבי מאיר, ויצא לתרבות רעה, וגם כשהיה רוכב על סוס בשבת היה אומר דברי תורה ורבי מאיר היה הולך אחריו ושומע דברי תורה ממנו. ואמנם רק רבי מאיר היה בו כוח שלא לקבל השפעה רעה ממנו, וכמו שאמרו שם בגמרא "רבי מאיר תוכו אכל קליפתו זרק", היינו שידע לקחת ממנו רק תורה ולא להיות מושפע לרעה.

ומובא בגמרא שרבי מאיר אמר לאחר שיחזור בו ויעשה תשובה, אבל אחר אמר לו, כבר שמעתי מאחורי הפרגוד "שובו בני שובבים חוץ מאחר", היינו כי יש כאלה שיש להם סיעתא דשמיא לתשובה, ויש כאלה שהתשובה קשה להם, וכמו שכתב הרמב"ם (הלכות תשובה פ"ד) שיש עשרים וארבעה דברים המעכבים את התשובה, אבל אינם מונעים לגמרי את התשובה, ואם יתאמץ מאד במסירות נפש יוכל לעשות תשובה, אבל אחר לא היה לו כוח להתאמץ בזה.

ומסופר שם כי לאחר פטירתו של אחר, דנו אותו בבית דין של מעלה ואמרו, "לא מידן לידייניה ולא לעלמא דאתי ליתי לא מידן לידייניה משום דעסק באורייתא ולא לעלמא דאתי ליתי משום דחטא", היינו שאי אפשר להכניסו בגיהנום מפני שיש לו זכות התורה שמגינה ומצילה מן הגיהנום, אבל גם לעולם הבא אינו יכול להיכנס מפני שחטא, ואם היה נידון בגיהנום, אזי הגיהנום היה מנקה וממרק אותו, ואחר כך היה מקבל את חלקו לעולם הבא, אבל בלא גיהנום אינו יכול לקבל עולם הבא, ונשאר בינתיים בכף הקלע שזה גם כן ייסורים איומים.

וכששמע רבי מאיר מזה אמר "מתי אמות ואעלה עשן מקברו", היינו שיבקש מבית דין של מעלה שיתנו לו גיהנום כדי שיוכל אחר כך לזכות לעולם הבא, מפני שכדאי להיות זמן מסוים בגיהנום מאשר בכף הקלע כל הזמן, והגיהנום ינקה אותו מן החטאים ויוכל להיכנס בעולם הבא, ואכן כשמת רבי מאיר עלה עשן מקברו של אחר, אך רבי יוחנן ששמע מזה אמר, וכי גבורה היא לשרוף את רבו בגיהנום? "מתי אמות ואכבה עשן מקברו", היינו שילמד עליו זכות שייצא מהגיהנום ויגיע כבר לעולם הבא, ובאמת כשמת רבי יוחנן פסק העשן מקברו של אחר.

ולמעשה כל אחד צריך לחשוב מה העיקר אצלו, אם עולם הזה או עולם הבא, וראוי למעט ככל האפשר בתענוגי העולם הזה, אמנם מוכרחים לאכול ומוכרחים לישון, אבל הכוונה בזה צריכה להיות בשביל

בריאות הגוף שעל ידי זה יהיה לו כוח לעבודת השם, ומי שאוכל וישן עם כוונה כזו הרי הוא עובד השם בשינתו, וכמו שכתב הרמב"ם (הלכות דעות ג, ג) "נמצאת שינה שלו עבודה למקום ברוך הוא".

והנה בשינה שייך בקלות שתהיה לשם שמים, ולפעמים קשה לישון בזמן, ורוצים לדבר דברים בטלים לפני השינה, אבל עם קצת מאמץ אפשר ללכת לישון בלא דברים בטלים ומתוך כוונה לשם שמים, ואילו באכילה קשה יותר שהאכילה תהיה לשם שמים, אמנם גם מי שנהנה מהאכילה שייך שתהא כוונתו לשם שמים, ויחשוב שהוא מוכרח ליהנות כדי שירגיש טוב וילמד בשמחה, שאי אפשר ללמוד תורה עם עצבות.

וצריכים לדעת מה שכתב באיגרת הגר"א "ומה הנאה לאדם שסופו לפרוש לעפר רימה ותולעה, וכל הנאות יתהפכו לו בקבר למרה והמוות כרוך באדם", היינו שהנאות העולם הזה יהיו לתולעים אחר מיתתו, וככל שימעט בתענוגי העולם יהיה גופו שלם לאחר מיתתו, וכפי שמסופר על הסבא מנובהרדוק זצ"ל, כשהעבירו את קברו מרוסיה, ראה אותו אחד מן התלמידים וקרא ואמר "דער רבי, דער רבי!" כי ראה שגופו היה שלם כמו בחיים חיותו.

ועל כל פנים הנוגע למעשה הוא למעט בהנאות העולם הזה, וגם הדברים המוכרחים מצרכי הגוף לעסוק בהם לשם שמים, ללכת לישון בזמן ללא דברים בטלים ומתוך כוונה שיהיה כוח למחר לעסוק בכל ענייני התורה והמצוות, ועל ידי זה מרוויחים מיד את כל שעות השינה, [שש, שבע או שמונה שעות, כל אחד לפי צרכו], שהם גם כן עבודת השם וכמו שכתב הרמב"ם בהלכות דעות הנ"ל, מפני שהכוונה בזה לשם שמים, וכן גם באכילה ושאר צרכי הגוף.

עמלה של תורה

ובאמת יש דבר חשוב מאד בנוגע לייסורים שמכפרים, והוא מה שכתב רבינו יונה בשערי תשובה (ד, יא) כי מי שעבר עבירות וצריך ייסורים, העצה לזה "כי ישית עמלו בתורה וטרחו בה ואשר תידד שנתו מעיניו יעלה במקום ייסורים", היינו שיוסיף בעמל התורה, וכל טרחה ויגיעה שהוא יגע בתורה, ומה שממעט בשינה לצורך התורה [כמובן לפי כוחו ולא יותר מהכוחות], ייסורים אלו מכפרים וממרקים, וחוסכים ממנו ייסורי גיהנום לאחר מיתתו.

עמל התורה וריכוז המחשבה בתורה מקדש את האדם, ועל ידי השקיעות בתורה אדם שוכח מכל הקשיים שיש לו, וכמו שאמרו (אבות ו, ד) "כך היא דרכה של תורה פת במלח תאכל ומים במשורה תשתה ועל הארץ תישן וחיי צער תחיה ובתורה אתה עמל ואם אתה עושה כן אשריך בעולם הזה", היינו למרות כל הקשיים אשריך בעולם הזה, כי בשעה שהוא יושב ללמוד הוא מרגיש את תענוג התורה, והתענוג הזה משכיח את כל חיי הצער והייסורים.

וכפי שזכורנו מלפני שנים רבות שהיו בעלי בתים ברמת השרון שגידלו פרדסים, והיו שולחים תפוזים לחוף לארץ ומכרו אותם ברווח לפרנסתם, ובתקופה אחת התחילה תחרות וירדו הרווחים באופן ניכר, ורבים היו מוטרדים ודואגים על פרנסתם, ואמר אחד מהם כי במשך היום הוא מיצר ודואג על פרנסתו, אבל בשעה שהוא שומע שיעור בגמרא זהו הזמן המאושר ביותר עבורו, שהוא מרוכז בתורה ושוכח מכל הקשיים.

ועכשיו שיש הנמצאים בגלות מפאת המצב, ויש ייסורים וקשיים של גלות, אמנם ידוע כי הגר"א מוילנא עשה גלות לכתחילה, ונסע למקומות שאין מכירים אותו וקיבל שם ביזיונות, וכתוב בספרים כי ביזיונות בעולם הזה הוא דבר חשוב מאד שחוסך הרבה גיהנום, וכדאי לסבול ביזיונות בעולם הזה במקום ייסורי גיהנום, מה גם שהביזיונות אינם מזיקים לגוף, ולאחר זמן שוכחים הכל.

בעזרת השם נזכה בזכות התורה ובזכות המעשים הטובים להיפטר מכל הייסורים והקשיים, ונזכה לגאולה שלמה!

לתרומות והנצחות 0527600485